

Бишевець Ілля Русланович,
здобувач I курсу денної форми здобуття освіти
другого (магістерського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник:
Теремцова Ніна Володимирівна,
доцент кафедри теорії та історії права та держави
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
кандидат юридичних наук, доцент

ЗАКОННІСТЬ НОРМОТВОРЕННЯ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ В УМОВАХ РОЗБУДОВИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Актуальність цієї теми зумовлена докорінною зміною сучасної суспільно-правової парадигми: від моделі «соціальної опіки» до моделі «забезпечення прав людини». Крім того, в умовах повномасштабної агресії та зростання чисельності маломобільних груп населення – як серед ветеранів, так і серед цивільних осіб – питання безбар'єрності трансформується із факультативної ознаки соціальної політики у стратегічний пріоритет національної життєстійкості та фундаментальну категорію конституційного ладу. Сьогодні національне законодавство має не просто декларувати інклюзивні цінності, а формувати дієвий правовий механізм, що унеможливило б ігнорування потреб громадян. Подолання системних дефектів нормотворення, які спричиняють будь-яку форму дискримінації, вимагає серед іншого ґрунтовного обґрунтування механізмів забезпечення законності на всіх стадіях правовстановлювальної діяльності, що є критерієм сучасної правової держави.

Визначимо, що процес формування правової держави базується перш за все на фундаментальному інституті нормотворення, який виступає початковим етапом правового регулювання суспільних відносин. Законність нормотворення є не просто формальною вимогою до діяльності державних органів, а основоположним принципом, що визначає якість, легітимність та дієвість усієї нормативно-правової бази країни. Конституція України у статті 8 передбачає, що в Україні визнається, а головне діє принцип верховенства права [1]. Відповідно до пункту 1 частини 1 статті 3 Закону України «Про правотворчу діяльність» правотворча діяльність здійснюється відповідно до принципу верховенства права, що серед іншого включає принципи законності, юридичної визначеності, запобігання зловживанню повноваженнями, рівності перед законом та недискримінації, доступу до правосуддя [2]. Безперечно у сфері безбар'єрності цей принцип набуває конкретного змісту. Тож законність нормотворення, як інструмент забезпечення принципу верховенства права, передбачає обов'язкову відповідність національних норм принципам Універсального дизайну (universal design) та міжнародним стандартам, зокрема

Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, згідно з якою забезпечення доступності є обов'язком держави та складовою реалізації принципу недискримінації. Особливого значення набуває гармонізація національного законодавства із Європейським актом про доступність (European Accessibility Act), що є не лише вимогою євроінтеграційного процесу, а й критерієм змістовної законності нових правових актів.

Видається, що зміст законності нормотворення у цьому контексті доцільно розкривати через систему критеріїв. По-перше, процедурні вимоги, які включають належне планування, проведення правової та інклюзивної експертизи, а також забезпечення участі громадськості, зокрема представників маломобільних груп. По-друге, змістовні вимоги, що полягають у відповідності актів принципам недискримінації, доступності та розумного пристосування. Ігнорування цих вимог знижує якість правового регулювання та створює ризики системної дискримінації.

Важливим орієнтиром для національного законодавця також є практика Європейського суду з прав людини (надалі також – ЄСПЛ), яка розглядає безбар'єрність як складову позитивних зобов'язань держави. Зокрема, у справі «Енвер Шахін проти Туреччини» (Enver Şahin v. Turkey) Суд наголосив, що законність нормотворення має передбачати механізми «розумного пристосування», оскільки ігнорування особливих потреб осіб з інвалідністю прирівнюється до дискримінації [3]. Більше того, згідно з позицією ЄСПЛ у справі «Глорі проти Швейцарії» (Glor v. Switzerland), принцип законності вимагає від держави не лише формальної рівності, а й активних дій щодо створення доступного середовища, що корелюється з правом на повагу до приватного життя за статтею 8 Конвенції [4]. Таким чином, якість закону у сфері безбар'єрності визначається його здатністю забезпечити реальну інклюзію, а будь-який дефект нормотворчої процедури, що обмежує доступність, слід розглядати крізь призму порушення міжнародних зобов'язань України.

Дотримання законності також передбачає ієрархічну узгодженість нормативно-правових актів. Тож принцип верховенства права та найвищої юридичної сили Конституції вимагає, щоб будь-який підзаконний акт не суперечив закону, а закон – конституційним приписам. Порушення цієї вертикалі призводить до виникнення правових колізій, які дезорієнтують суб'єктів права та створюють підґрунтя для зловживань [5, с. 280]. Окрему увагу слід приділити ролі судової влади. Суд, зокрема конституційна юрисдикція, виступає ключовим механізмом забезпечення законності та контролю за відповідністю нормативно-правових актів принципу верховенства права. Судова практика також формує стандарти якості законодавства, зокрема щодо доступності, передбачуваності та недискримінаційності правових норм.

Відповідно до всього вищезазначеного можна зробити висновок, що законність нормотворення є фундаментом правової держави та ключовою гарантією забезпечення безбар'єрності. Саме законність забезпечує узгодженість правової системи, передбачуваність державної політики та захист прав людини. Порушення вимог законності у цій сфері слід розглядати як форму непрямої

дискримінації, що суперечить як національному законодавству, так і міжнародним зобов'язанням України. Формування якісного та інклюзивного законодавства є необхідною умовою переходу від декларативної до реальної безбар'єрності.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Про правотворчу діяльність : Закон України від 24.08.2023 № 3354-IX // Відомості Верховної Ради України. 2023. № 93. Ст. 364. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20>.
3. Case of Enver Şahin v. Turkey (Application no. 23065/12) : judgment of the European Court of Human Rights of 30 January 2018. URL: <https://hudoc.echr.coe.int>.
4. Case of Glor v. Switzerland (Application no. 13444/04) : judgment of the European Court of Human Rights of 30 April 2009. URL: <https://hudoc.echr.coe.int>.
5. Teremtsova N. Правова держава як елемент досягнення цивілізації всього людства. Colloquium-journal №34 (157), 2022. Część 2. (Warszawa, Polska).